

Oktatás-, képzés-, ifjúság- és sportpolitika

Bevezetés

Annak ellenére, hogy viszonylag későn született meg önálló uniós szakpolitikaként, az oktatás és képzés szempontrendszere, valamint az ifjúságpolitika megfontolásai már az európai integráció első lépéseinél tetten érhetők voltak. Hamar világossá vált ugyanis az alapító atyák számára, hogy amennyiben tartóssá akarják tenni az egységes európai piac megteremtése érdekében kifejtett erőfeszítéseiket, akkor azokon a területeken is együttműködésre kell törekedniük, amelyek a gazdasági integráció támaszául szolgálhatnak. Így az oktatás és a szakképzés hamarosan fontos kiegészítői lettek az európai gazdaságok versenyképességéről szóló vitáknak. Ebben az időszakban az ezen a téren létrejövő kezdeményezéseknek a foglalkoztathatóság javítása volt a közös nevezője. Ezen koncepcióban kapott szerepet az elsősorban a szakképzés területén kialakuló együttműködés.

Az évtizedek során egyre intenzívebbé váló európai kooperáció aztán magával hozta fejezetünk szakpolitikáinak megjelenését is az európai belpolitika tematikai keretében. A foglalkoztathatóságot mint kritériumot lassan kiegészítette a társadalmi integráció és a szociális kohézió kérdésköre. Ebben az értelmezésben az oktatás-képzés, az ifjúság- és a sportpolitika már a közösségi lét fontos segítőivé váltak, és – megőrizve a szubszidiaritás elvén működést – egyre nagyobb jelentőségre tettek szert.

Az európai gazdaságok és társadalmak súlyosbodó gondjaira adott válaszként a harmadik évezred tízes éveitől ezen szakpolitikák területén olyan fejlődés ment végbe, amelynek eredményeként mára az európai identitás megerősítésének elsődleges szövetségesévé, a versenyképességet szolgáló szakpolitikák esetében pedig lényegi szövetségessé léptek elő.

Oktatás és szakképzés

Oktatás és képzés az európai integrációban a Maastrichti Szerződés előtt

Kezdeti lépések

Akár az 1951-ben aláírt Párizsi Szerződést, akár pedig az 1957-ben aláírt Római Szerződést tekintjük az európai integráció gyakorlati megvalósulása kezdeti lépésének, mind a két esetben igaz az állítás, hogy az alapító atyák elsősorban a gazdasági integráció kiteljesítésére összpontosítottak terveik megvalósítása során. Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római Szerződésben az oktatás nem, a szakképzés is csak távolilag és annyiban jelenik meg, amennyiben ez a Közösség nagy céljának, a közös piacnak a kiteljesítését eredményezi. Így a szerződés előírja a Bizottság számára, hogy segítse elő a tagállamok szorosabb együttműködését az alap- és magasabb szintű szakképzés területén (118. cikk), valamint megbízza a Tanácsot, hogy jelölje ki egy közös szakképzési politika irányelveit (128. cikk). A közös mezőgazdasági politika keretében

előirányozza a szakképzési erőfeszítések összehangolását célzó intézmények és projektek közös finanszírozását. A Római Szerződés ugyanakkor már létrehozta az Európai Szociális Alapot, amelynek egyik fő területe a szakmai átképzési programok finanszírozása révén az európai munkaerő versenyképességének növelése (125. cikk). További speciális kötelezettségként jelentkezik, hogy a munkavállalók egészségvédelme keretében a tagállamok kötelesek megtenni a megfelelő intézkedéseket a szakképzés és az oktatás-nevelés területén (33. cikk).

A Tanács 1963-ban határozatot fogadott el a közös szakképzési politika alapjául szolgáló alapelvekről, és kijelölte a közösségi intézmények, valamint a tagállamok felelősségét is ezen a területen.¹ Az itt elfogadott keretrendszer ugyanakkor nemcsak egy közös szakképzési politika, de az oktatáspolitikai értékek közös európai megfogalmazásának is tekinthető. A határozat többek között elkötelezi magát a tudásalapú társadalmak megteremtése és az állampolgári nevelés mellett, amelyek egyértelműen nem csupán szakképzési, hanem hagyományos oktatási környezetben is fontos alapelvnek tekinthetők. Ezt a folyamatot erősítette a Tanács által 1968-ban hozott 1612/68/EGK rendelet a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról,² amely a tagállamok számára kötelezettségként írta elő, hogy a más tagállamban élő munkavállalók gyermekei számára a fogadó állam ugyanolyan iskolázási feltételeket köteles biztosítani, mint amilyeneket az adott állam a saját állampolgárságú gyermekei számára biztosít (112. cikk).

Az oktatáspolitikai megjelenése

Az oktatáspolitikai Európai Közösségbeli történetében az jelentett fordulatot, hogy Franciaország egyre kevésbé volt képes megbirkózni saját oktatáspolitikai problémáival. A francia oktatási miniszter Olivier Guichard kérte – az 1968-as franciaországi diáklázadások tapasztalatait leszűrve – először a Közösségtől, hogy oktatáspolitikai ajánlásokkal segítsék a tagállamok nemzeti oktatási reformjait.³ Ehhez kötődik egy újabb korszakhatár: 1971-ben tartották meg a Tanács első olyan ülését, amelyen az oktatási miniszterek vettek részt.

1972-ben a Bizottság felkérte a tekintélyes belga oktatási szakembert és politikust, Henri Janne-t, hogy készítsen jelentést egy közösségi oktatási politika kialakításának lehetőségeiről. A jelentés 1973-ra el is készült, és ugyanebben az évben Ralf Dahrendorf személyében az európai integráció története megismerhette az első, többek között az oktatásért felelős biztost is. Mindez azonban nem jelentette azt, hogy a fejlődés egységes európai oktatási rendszer kialakítása felé mutatott volna. A következő lépésként, 1974-ben a Bizottság közleményeként megjelent *Az oktatás az Európai Közösségben* című dokumentum kifejezetten nemkívánatosnak minősítette egy európai oktatási rendszer létrehozására irányuló erőfeszítéseket, és helyette egyértelműen az oktatási rendszerek együttműködésére helyezte a hangsúlyt.

Az 1970-es évek elején-közepén bekövetkező olajválságok is ösztönzőleg hatottak a közösségi szintű európai oktatás- és képzési politika kialakítására. Az olajválság hatására átalakuló nyugat-európai gazdaságok ugyanis váratlanul magas ifjúsági munkanélküliséggel küzdöttek. Ennek csillapítására, illetve legyőzésére nőtt meg az igény az összehangolt közösségi cselek-

¹ A Tanács határozata (1963. április 2.) a közös szakképzési politika megvalósítása általános elveinek megállapításáról.

² A Tanács 1612/68/EGK rendelete (1968. október 15.) a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról.

³ Halász Péter: *Oktatás az Európai Unióban*. Budapest, Új Mandátum, 2012. 27.

vésre, amely az oktatási és képzési rendszerek modernizációjával akart hatékonyabb választ adni az ifjúsági munkanélküliség problémájára.

Jól mutatja a szakképzési politika európai koordinációja iránti növekvő igény, hogy 1975-ben létrejön az Európai Szakképzésfejlesztési Központ (*European Centre for the Development of Vocational Training – CEDEFOP*), amely az európai szakképzési politika egyik legfontosabb fejlesztési intézményévé válik. Lassan formálódik ugyanakkor az együttműködés az oktatáspolitikai területén is. Ennek jeleként 1976 februárjában az oktatási miniszterek részvételével ülésező Tanács elfogadott egy olyan közösségi oktatási cselekvési programot, amely az együttműködés hat területét jelölte meg a felsőoktatási intézmények együttműködésétől az egyes oktatásra vonatkozó adatok gyűjtéséig vagy az idegennyelv-tanításig terjedően.

Fordulópont: az Egységes Európai Okmány és a Maastrichti Szerződés

Az 1986-os Egységes Európai Okmány jelentette a közösségi dokumentumokban az első komoly hangsúlyeltolódást. Az egységes belső piac megteremtése érdekében előtérbe került a négy szabadságot – elsősorban a vállalkozások és a munkaerő szabad mozgását – megalapozó szakpolitikák jelentősége. Így a tagállamok most már kedvezőbben viszonyultak azokhoz a közösségi kezdeményezésekhez is, amelyek európai szintű együttműködést céloztak azon területeken is, ahol erre korábban nem, vagy csak alig volt példa.

Az első közösségi oktatási program 1987 júliusában indult, és 1994-ig tartott. Az úgynevezett COMETT célja az egyetemek és az ipari szereplők közötti kapcsolatfelvétel támogatása volt. Ezt követte ugyancsak 1987-ben az ERASMUS, amely elsősorban az egyetemek egymás közötti együttműködését, valamint a hallgatói mobilitást támogatta. A következő évben, 1988-ban indult el a közös szakképzési politika végrehajtását szolgáló PETRA, amely később Leonardo da Vinci-program néven folytatta pályafutását. 1989-ben pedig az ifjúságpolitikai kezdeményezések keretében kezdődött meg a Fiatalok Európáért program, amely az Európai Közösség első európai ifjúsági csereprogramja volt, valamint a lányok és nők szakképzését támogató IRIS. 1990-ben indult el a Jean Monnet-program, amely eleinte csak a Közösségen belül, 2001 óta azonban a világ összes egyeteme számára elérhetővé vált, és az Európa-tanulmányok terén folytatott kutatásokat, illetve az európai integráció ismeretanyagának tanítását volt hivatott ösztönözni. A COMETT által megkezdett úton haladva az 1995–1999 közötti időszakra elindították az oktatási együttműködés átfogó programjaként a Socrates, majd a 2000–2006 közötti időszakban a Socrates II. programokat.

Az oktatáspolitikát uniós szakpolitikaként először a Maastrichti Szerződés ismerte el 1992-ben. Igaz ez a megállapítás általános értelemben is, hiszen a szerződésnek az európai integráció céljait tartalmazó 3. cikkébe bekerül a minőségi oktatáshoz és képzéshez való hozzájárulás követelménye. Igaz, konkrét, szakpolitikai értelemben is, hiszen a szerződésbe bekeült két – akkori számozás szerint 149. és 150. –, az oktatásra és a képzésre vonatkozó új cikk. Az 1993. decemberi brüsszeli európai tanácsi ülésen a résztvevők már stratégiai jelentőséget tulajdonítottak az oktatásnak abban, hogy Európa vissza tudja szerezni vezető szerepét a világgazdasági versenyben. Ennek a változásnak eredményeként 1995-ben elkészül az Európai Bizottság első közös oktatáspolitikai stratégiája, és az Európai Unió az 1996-os évet az egész életen át tartó tanulás európai évének deklarálta.

A felsőoktatási együttműködésnél meg kell említeni a bolognai folyamatot, amely azonos elvek mentén működő és könnyen átjárható európai felsőoktatási térség életre hívását tűzte ki

célul. A bolognai folyamatot elindító egyezményt 1999-ben írta alá 29 európai ország. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a bolognai folyamat, bár részét képezi az Európai Unió oktatáspolitikai együttműködésének, de nem európai uniós program. Maga az Európai Bizottság is résztvevője, ám alapvetően kormányközi együttműködésként definiálható, amelynek tagsági köre ma már szélesebb, mint maga az Európai Unió, azaz nem csak európai uniós tagállamok lehetnek a tagjai.

A Lisszaboni Stratégia

Az uniós oktatási politikában a fordulópontot a 2000. márciusi lisszaboni Európai Tanács-találkozó jelentette, ahol az EU állam- és kormányfői elhatározták, hogy az Európai Uniót a világ legversenyképesebb, legdinamikusabban fejlődő tudásalapú régiójává változtatják. Az így megszülető, a 2001–2010 közötti időszakra érvényes úgynevezett Lisszaboni Stratégia az Európai Unió középtávú fejlesztési koncepciója kívánt lenni. Oktatási területen a célok elérése érdekében a tagállamok vezetői felkérték oktatási minisztereiket, hogy dolgozzanak ki konkrét célokat az európai oktatási rendszerek javítása érdekében.⁴ A munka eredményeként 2003-ban a Tanács öt kategóriában állapított meg számszerűsíthető célokat, amelyek elérése érdekében a tagállamoknak erőfeszítéseket kell tenniük: 1. korai iskolaelhagyás aránya; 2. a hallgatók száma és a nemi aránytalanság javítása a matematikai, természettudományos és műszaki oktatásban; 3. középfokú végzettségük aránya; 4. az írás-olvasásban gyengén teljesítők aránya; 5. az élethossziglani tanulásban részt vevők aránya.

Fontos szerkezeti újítást jelentett a 2006-ban elfogadott *Az egész életen át tartó tanulás programja 2007–2013* című dokumentum, amely az addig különálló, és ezért egy kicsit esetlegesen érvényesülő oktatási és képzési programokat illesztette egységes cselekvési tervvé. A program külön alprogramokat alakított ki az iskolák, egyetemek, a szakképzés és a felnőttképzés számára. A Comenius-program az iskolások mobilitási programjaként indult, a Grundtvig-program ebben az időszakban a tagállamok felnőttoktatás területén folytatott együttműködését segítette, a Leonardo da Vinci-program pedig ugyanebben az időszakban a szakképzési mobilitás támogatását tűzte ki célul.

Az uniós oktatási és képzési politika ma

Az oktatási és képzési politika jogalapja

A Lisszaboni Szerződés, miközben megtartotta az oktatás területére vonatkozó korábbi szabályozást (XII. cím), fontos újítást hozott, amennyiben a szerződés II. cím 9. cikkében általánosan alkalmazandó, horizontális szempontként is azonosítja a magas színvonalú oktatás és képzés követelményeinek biztosítását. A szakpolitika jogalapját a szerződés XII. címében található 165. és 166. cikkek jelentik. Ez oktatási politika vonatkozásában általános célként jelöli meg a minőségi oktatás fejlesztését, ugyanakkor rögzíti, hogy ezt a célt úgy kell szolgáltnia, hogy közben teljes mértékben tiszteletben tartsa a tagállamoknak az oktatás tartalmára, valamint

⁴ Kovács István Vilmos: A lisszaboni folyamat és az oktatás: Barcelonától az első időközi jelentés elfogadásáig (2002–2004. március). *Új Pedagógiai Szemle*, 54. (2004), 7–8. 153–174.

annak szervezeti felépítésére vonatkozó hatáskörét, tovább kulturális és nyelvi sokszínűségüket. A szakképzési politikánál célként mindössze a tagállamok ezen a téren kifejtett törekvéseinek segítségét jelöli meg, azzal, hogy tiszteletben kell tartani a tagállamok szakképzésük tartalmára és szervezeti felépítésére vonatkozó hatásköreit.

Az uniós szintű oktatáspolitikai szerepének további növekedését eredményezte, hogy a Lisszaboni Szerződéssel egy időben, 2009-ben hatályba lépő, és azzal azonos jogi státuszt élvező Alapjogi Charta 14. cikke az uniós állampolgárokat illető alapjogként definiálta az oktatáshoz, valamint a szakképzésben és a továbbképzésben való részvételhez fűződő jogot.

Az oktatási és képzési politika középtávú céljai

Az uniós oktatáspolitikai hosszú távú céljait 2009. május 12-i ülésén határozta meg az alábbiakban a Tanács: 1. az egész életen át tartó tanulás és a mobilitás megvalósítása; 2. az oktatás és a képzés minőségének és hatékonyságának javítása; 3. a méltányosság, a társadalmi kohézió és az aktív polgári szerepvállalás előmozdítása; 4. a kreativitás és az innováció – ezen belül a vállalkozói készségek – fejlesztése az oktatás és a képzés minden szintjén.

A Lisszaboni Stratégiát 2010-ben felváltó, az Európai Unió fejlesztési céljait a 2010–2020 közötti időszakra összefoglaló Európa 2020 stratégia az oktatáspolitikai jelentőségének további erősödését mutatja. A stratégia alapvető célja volt, hogy az Európai Uniót az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés pályájára állítsa. Ebben a törekvésében alapvető fontosságot tulajdonít a tagállamok oktatási és szakképzési rendszerei együttműködésének és korszerűsítésének. A dokumentum kiemelt uniós célként jelöli meg, hogy a korai iskolaelhagyók arányát az időszak végére 10 százalék alá kell csökkenteni, és el kell érni, hogy a fiatalabb generáció 40 százaléka rendelkezzen felsőfokú végzettséggel. Az oktatási rendszerek korszerűsítésének jegyében az Európai Bizottság Mozgásban az ifjúság, a szakképzési rendszerek munkaerőpiaci igényekhez közelítése érdekében pedig Új készségek és munkahelyek menetrendje elnevezéssel indított programokat.

Az Európa 2020-ban meghatározott általános oktatáspolitikai célok szakpolitikai végrehajtását és a feladatok specializálását az Oktatás és Képzés 2020 (ET2020) együttműködési program keretében folytatták a tagállamok. Ebben hét célkitűzést határoztak meg a tagállamok és az Európai Bizottság, amelyek teljesítését 2020-ra tűzték ki. Eszerint az Unió átlagában:

- a korai iskolaelhagyók aránya 10 százalék alatt kell hogy legyen;
- az adott ország 30–34 év közötti népességének legalább 40 százaléka felsőfokú végzettséggel kell hogy rendelkezzen;
- a 4 év fölötti gyerekek 95 százalékának valamilyen iskolai előkészítő képzésre – vagy óvodába – kell járnia;
- a 15 évnél idősebbek legfeljebb 15 százaléka szerepelhet gyengén teljesítőként olvasás, matematika és természettudományok területén a PISA-felmérésen;
- a 20–34 éves korcsoport oktatásban már részt nem vevő, ám középfokú vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező részének 82 százaléka sikeresen elhelyezkedik;
- a 25–64 éves korcsoport évente legalább 15 százaléka részt vesz az élethossziglani tanulás valamilyen formájában;
- a felsőoktatási hallgatók legalább 20, és az alacsonyabb szakképzéssel rendelkező 18–34 évesek legalább 6 százaléka egy bizonyos időt tanulmányi célból vagy szakmai gyakorlaton külföldön tölt.

Ezeknek a céloknak a teljesüléséről számol be az Európai Bizottság a 2012 óta évente megjelentetett Oktatási és Képzési Figyelőben (*Education and Training Monitor*). A dokumentum a tagállamok teljesítményét értékeli, és egyben tematikus összehasonlító vizsgálataival felhívja a figyelmet a több tagállamot érintő problémákra, illetve összefüggésekre. Ebből adódóan a nemzeti döntéshozók számára hasznos háttéranyagot jelent az egyes szakpolitikai reformlépések megtervezése során.

Szakpolitikai eszközök a célok eléréséhez

Az Európai Bizottság az Európa 2020 stratégia végrehajtásának jegyében egy sor szakpolitikai kezdeményezést indított el az oktatáspolitikai területén a 2014–2019 közötti időszakban – tiszteletben tartva a szubszidiaritás elvét – a tagállamok támogatásával. A minden korcsoportot érintő lépések azt célozták, hogy segítsék a tagállamok egy versenyképesebb oktatási rendszer kiépítéséért tett erőfeszítéseit. Ennek jegyében változtatták meg az oktatás és a képzés területén elindított programok szerkezetét is. Az ekkorra már a nagyszámú kezdeményezések miatt rendkívül bonyolult struktúrát lényegesen egyszerűsítették, és átláthatóbbá tették. Létrehoztak egy átfogó oktatási, képzési, ifjúsági és sportprogramot Erasmus+ néven, amely innentől kezdve mindezen területek uniós kezdeményezéseinek szakpolitikai keretévé vált.

Az egységes, átlátható szakpolitikai szerkezet és a megnövekedett finanszírozási lehetőség nagymértékben növelték az oktatási és képzési politika láthatóságát és fontosságát az európai belpolitikában. Az oktatás jelentőségének növekedését mutatta, hogy 2017 márciusában, a Római Szerződés ötvenedik évfordulóján az Európai Unió vezetői által elfogadott nyilatkozatban kifejezetten elkötelezték magukat a minőségi oktatás és képzés támogatása mellett, valamint kiemelték az oktatás, a képzés, az ifjúság és a kultúra szerepét egy erősebb Európa és az európai identitás létrejöttében.

Az ugyanezen év második felében, 2017 novemberében megrendezett göteborgi – úgynevezett szociális – csúcstalálkozón, ahol az európai szociális pillér létrehozása mellett kötelezték el magukat a tagállamok, az Unió vezetői szintén az oktatás és kultúra európai identitást erősítő szerepére helyezték a hangsúlyt. A göteborgi találkozó következtetései jórészt a csúcsra, az Európai Bizottság által készített *Az európai identitás megerősítése az oktatás és a kultúra révén* című közleményen alapulnak, amely egyben konkrét javaslatokat is tartalmaz az oktatás hozzájárulására vonatkozóan.⁵

Válaszul a Bizottság 2018. január 17-én előterjesztette az első intézkedéscsomagot, amely alapján a Tanács az élethossziglani tanulást támogató kulcskompetenciákról⁶ szóló ajánlást fogadott el. Az ajánlás nyolc kulcskompetenciát azonosít. Ezek a következők: 1. írás-olvasási készségek; 2. többnyelvűség; 3. matematikai, valamint a természettudományi, technológiai és műszaki tudományi készségek; 4. digitális készségek; 5. interperszonális készségek és új kompetenciák elsajátításának készsége; 6. az aktív polgári szerepvállaláshoz szükséges készségek; 7. vállalkozói készségek; 8. kulturális tudatosság és kifejezőkészség.

⁵ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az európai identitás megerősítése az oktatás és a kultúra révén*. COM(2017)673 végleges (2017. november 14.).

⁶ A Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. COM(2018)24 végleges (2018. január 17.).

A Bizottság a göteborgi csúcstalálkozón kapott mandátumának keretein belül 2018. május 22-én tette közzé közleményét *Az ifjúság-, az oktatás és a kultúrpolitika szerepe egy erősebb Európa építésében* címmel.⁷ A Bizottság közleményével egy időben fogadta el a Tanács az oktatás európai dimenziójának előmozdításával kapcsolatos ajánlását, amely szintén az oktatás közösségépítésben játszott szerepét kívánta erősíteni.⁸

Az új stratégia

Az Európa 2020 stratégia rendkívül hasznos támaszt nyújtott a tagállami oktatáspolitikáknak közös céljaik meghatározásához és együttműködésük elmélyítéséhez, hozzájárulva ezzel az európai oktatáspolitikai hangsúlyosabbá válásához is. Mindennek eredményeként az oktatáspolitikai már középtávon is nem csupán láthatóbbá vált az európai térképen, de ambíciózusabb célokat is fogalmazott meg középtávú törekvéseit illetően. A cél azonos maradt: minél nagyobb mértékben hozzájárulni a tagállamok oktatásának minőségi javításához és az európai identitás megerősítéséhez. Az előző időszak eredményeire támaszkodva azonban az új ambícióknak megfelelő új középtávú stratégiát készítettek a tagállamok.

Ennek megfelelően 2019. október 24-én a Tanács állásfoglalást fogadott el az Európai Oktatási Térség kialakításáról.⁹ A Tanács állásfoglalása jelenti ma mindazon törekvések és kezdeményezések összefoglalását, amelyet a tagállamok fontosnak tartanak a 2020 utáni időszakban. A dokumentumban megjelölt célok megvalósításának pénzügyi hátterét a 2021–2027 közötti költségvetési tervezési időszak jelenti. Ezt szolgálta volna a Bizottság azon törekvése is, amely a programok finanszírozásához alapvető fontosságú Erasmus+ költségvetését duplázza volna meg. Végül, a pénzügyi kerettervről szóló tárgyalások finisében a Bizottság nem tudta ugyan érvényesíteni elképzelését, azonban így is jelentős mértékben emelkedik az elkövetkező időszakban az oktatási célokra fordítható pénzek összege.

Az európai oktatási térség célkitűzései az alábbiakban foglalhatók össze:

- mindenki számára elérhető oktatás kialakítása;
- társadalmi-gazdasági hátterétől függetlenül mindenki színvonalas oktatásban részesüljön;
- a diákok számára megszokott dolog legyen külföldön tanulmányokat folytatni;
- a középiskolai és a felsőoktatási képzéseket EU-szerte kölcsönösen elismerjék;
- az anyanyelven kívül két idegen nyelv ismerete elterjedt legyen;
- a polgárok európai identitástudatának erősítése, illetve hogy Európa kulturális örökségét és sokszínűségét magukénak érezzék.

A 2025-ig kiépítendő Európai Oktatási Térség programján belül különös figyelmet szenteltek a felsőoktatás területén megvalósuló európai együttműködésnek. Az Erasmus-program akkor már harmincéves sikereire alapozva legfőbb célként a mobilitás és a diákcseraprogramok fejlesztését

⁷ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Az ifjúság-, az oktatás- és a kultúrpolitika szerepe egy erősebb Európa építésében*. COM(2018)268 (2018. május 22.).

⁸ A Tanács ajánlása (2018. május 22.) a közös értékek, az inkluzív oktatás és az oktatás európai dimenziójának előmozdításáról.

⁹ A Tanács állásfoglalása az európai oktatási térségnek a jövőorientált oktatási és képzési rendszerek támogatása érdekében történő továbbfejlesztéséről.

tűzték ki célul. Ennek elérése érdekében hirdették meg az európai egyetemek létrehozásának programját, ahol különböző tagállamok egyetemei folytathatnak közös képzést, adhatnak ki közösen diplomát, a diákoknak lehetővé téve, hogy kurzusaikat különböző egyetemeken végezzék el. Ennek megvalósítását hivatott szolgálni az egyetemi végzettségek és külföldi oklevelek tagállamok közötti automatikus kölcsönös elismerése és az európai diákigazolvány bevezetése is.

Az európai oktatási térség eléréséhez szükséges feladatok teljesítése mellett másik stratégiai célja az uniós oktatáspolitikának a korunk követelményeinek megfelelő képzettség nyújtása Európa polgárai számára. Jelentőségénél fogva különösen a digitalizáció kihívása emelkedik ki ezek közül, hiszen a rohamosan terjedő digitális megoldások nemcsak korunk társadalmait és munkaerőpiacait, de az oktatás világát is alapvetően alakítják át. Az ezekre a problémákra adott válaszok, a jövőbeni fejlődési irányok meghatározásában nyújt segítséget az Európai Bizottság digitális oktatási cselekvési terve.¹⁰ A digitális oktatási cselekvési terv a 2021–2027 közötti tervezési időszakra határoz meg célokat és feladatokat az infrastruktúra- és tananyagfejlesztés, valamint a digitális kapacitások kialakítása és a digitális készségek oktatása terén.

Az uniós oktatás- és szakképzési politika módszerei

Már az 1970-es évek közepén lezajlott az a paradigmaváltás, amelynek következtében az egységes szerkezetű, a nemzeti oktatási rendszereket szerkezetileg az uniós szinten reprodukáló európai oktatási rendszer helyett az uniós oktatáspolitikában a tagállamok oktatási rendszereinek együttműködésére helyeződött a hangsúly. Az így kialakuló szakpolitikai kooperációban az uniós szint egyrészt katalizátorként, másrészt pedig olyan együttműködőként jelenik meg, amely a szubszidiaritás elvének szigorú betartásával az úgynevezett európai hozzáadott értéket biztosítja.

Az európai hozzáadott érték az európai együttműködésben azt a tartalmat jelöli, amely a tagállamok bilaterális kooperációi kapcsán nem, vagy nem ilyen szélességben állhatnának elő. Tekintettel arra, hogy az oktatás kérdését a szerződés a tagállamok kizárólagos hatáskörébe sorolja, és hozzájuk képest az uniós intézmények csak kiegészítő szerepet játszhatnak, az évtizedek során az uniós oktatáspolitikának olyan jellegzetességei alakultak ki, amelyek nem sértik a nemzeti oktatási rendszerek érzékenységet, sőt azáltal, hogy azokat nagyobb teljesítmény elérésére ösztönzik, valójában segítséget jelentenek a működésükhöz.

Az első ilyen jellemzője az uniós oktatáspolitikának jórészt az eredetéhez köthető. Amint az látható volt, az európai oktatásügy egy klasszikusan a gazdasági integrációt szem előtt tartó együttműködésből nőtt ki az évek során. Ennek megfelelően küldetése is a nagy gazdaságpolitikai célok szolgálatában fogalmazódott meg. Így az uniós oktatáspolitikai legfőbb célja, hogy az általa támogatott együttműködések és az európai kezdeményezések hozzájáruljanak az Európai Unió gazdaságainak – vagy gazdaságának – versenyképesebbé válásához a munkaerő színvonalának és a társadalmak kohéziójának növelése révén. Ennek megfelelően középponti kategória a foglalkoztathatóság kérdése, az oktatási és képzési rendszerek azon feladata, hogy minél jobb színvonalú ismeretanyag-átadással és oktatási tevékenységgel biztosítsák a jövő európai munkaerőjének versenyképességét.

Második jellemző, hogy ezt a célt alapvetően a tagállamok közötti, illetve a tagállamok és az uniós intézmények közötti együttműködéssel kívánják elérni. Az oktatáspolitikai területén

¹⁰ Európai Bizottság: *Digitális oktatási cselekvési terv (2021–2027)*. 2020.

az uniós intézmények és a tagállamok között nem alá-fölé rendeltségi, hanem mellérendeltségi viszony létezik. Az uniós intézmények nem utasíthatják és nem kötelezhetik a tagállamokat vagy azok oktatási rendszereit valamilyen irány követésére vagy politikai lépés megtételére. Az uniós intézmények – elsősorban a Bizottság – feladatköre itt mindössze az együttműködés ösztönzésére, közös akciók meghirdetésére, illetve olyan európai lépések megtételére terjed ki, amelyek bírják a tagállamok egyhangú támogatását, és amelyek célja az együttműködés vagy a tagállamok oktatási rendszereinek hatékonyabbá tétele.

Az együttműködésen alapuló uniós oktatáspolitikai harmadik jellemzője a programalapú működés és a mobilitás középpontba helyezése. Amint azt láhattuk, az európai szintű oktatási politika valójában nem egy átfogó jogszabályalkotási tevékenységnek, hanem olyan egyedinek indult oktatási és képzési programoknak köszönheti a létét, amelyek egy-egy szakterületen vagy az oktatás valamely szegmensében jelentettek segítséget akár az egységes belső piac kiépítési folyamatában, akár az egyes tagállami oktatási rendszerek modernizálásában. A programalapú működési modell mindenképpen azzal az előnnyel járt, hogy korlátozott tematikája és időtartama miatt kevésbé váltotta ki a nemzeti szint gyanakvását arra vonatkozóan, hogy esetleg az uniós szint egy egységes oktatási kényszerzubbonyt erőltetne rá. Ezeknek az együttműködési programoknak kezdetektől fogva a legsikeresebb mozzanata volt az európai szintű mobilitás megjelenése. Ez jelenti azt az európai hozzáadott értéket, amelyet minden tagállam az Unió hasznos hozzájárulásaként fogad el, amint azt az 1980-as évek közepén indult, és immáron több mint három évtizede egyre bővebb tematikával rendelkező Erasmus-programok is tanúsítják. Az Erasmus révén megvalósult diákmobilitás nemcsak egy új európai nemzedék megjelenéséhez vezetett, amelynek tagjai ma már minden tagállam döntéshozói között megtalálhatók, de az Euro-barometer felmérése szerint folyamatosan az európai integráció legnépszerűbb és legismertebb vívmányai között is szerepel.

Végül, negyedik jellemzőként a szakpolitikában alkalmazott nyitott koordinációs módszert kell említeni. A nyitott koordinációs módszer hangsúlyos eleme a koordináció: azaz az a tény, hogy a szubszidiaritás elvének teljes körű tiszteletben tartásával az uniós intézmények és a tagállamok együttműködése nem hierarchikus, hanem mellérendeltségi viszonyrendszerben valósul meg. A koordináció itt valóban összehangolást jelent, ahol az uniós intézmények – elsősorban a Bizottság – inkább csak elősegítő és kezdeményező, de semmiképpen sem diktáló szerepet tölt be. Hasonlóképpen fontos jellemzője a nyitott koordinációs módszernek az úgynevezett *benchmarking*, vagy magyarul mércézés. Ez azt jelenti, hogy az együttműködő felek olyan szakpolitikai mércéket, szinteket állapítanak meg teljesítendő célként, amelyek elérésére az együttműködés során törekednek. Nem szabályozással, hanem annál sokkal puhább módszerrel, közösen megállapított szakmai célok és mércék elérésével teszik a résztvevők szorosabbá az együttműködést. Jó példa a mércézésre az Európa 2020 stratégiai oktatási céljai, azaz a korai iskolaelhagyás arányának 10 százalékos alá csökkentése, vagy annak elérése, hogy a fiatal korosztály legalább 40 százaléka rendelkezzen felsőfokú végzettséggel.

Európai ifjúsáspolitikai

Bevezetés

Az európai integráció szociális dimenziójának bővülésével vált egyre láthatóbbá az ifjúsáspolitikai mint szakpolitikai az uniós szinten. Fokozatosan vált le az „anyapolitikáját” jelentő

oktatás- és képzési politikáról, miközben megtartotta az azokkal fennálló szoros rokonságot mind a célkitűzések, mind pedig a szakpolitikai eszközök tekintetében, relatív önállóságra tett szert azokkal szemben. A mai ifjúságpolitika elsősorban a felnövekvő nemzedékeket érő társadalmi kihívásokkal foglalkozik, kevésbé gazdasági-munkaerő-politikai, mint inkább oktatási-társadalmi befogadási szempontból. Kiemelt figyelmet szentel a társadalmilag marginalizálódott vagy kiközösített, illetve a hátrányos helyzetű csoportok fiataljainak, célja, hogy a szociális szempontból befogadó és méltányos Európai Unió megerősödéséhez járuljon hozzá.

Az ifjúságpolitika jogalapja, célja

Az ifjúságpolitika az Európai Unióban – hasonlóan az oktatási és képzési politikához – kizárólagos tagállami hatáskörbe tartozik. Ennek következtében ezen a területen is a szubszidiaritás elve az irányadó, vagyis az uniós intézmények csak kiegészítő jelleggel, a tagállamok egymás közötti együttműködését ösztönözve fejthetik ki aktivitásukat.

Az ifjúságpolitika jogalapja is osztozik az oktatási és a képzési politikáéval: ugyanúgy az Európai Unió működéséről szóló szerződés 165. és 166. cikkében szabályozzák, mint az előbbieket. A szerződés meghatározása szerint az uniós ifjúságpolitika célja a fiatalok csereprogramjainak ösztönzése, valamint a fiatalok ösztönzése arra, hogy vegyenek részt Európa demokratikus életében.

Már ebből a szakpolitikai küldetésből is látható, hogy az uniós ifjúságpolitika működése szorosan kötődik az oktatási és a képzési politikához: mind az ifjúságpolitika által támogatott készségek elsajátítása, mind pedig az ifjúsági programok finanszírozása a tagállamok oktatás területén folytatott együttműködéséhez kötődik. Jól mutatja ezt az a tény is, hogy 2014 óta a kiterjesztett Erasmus+ program foglalja magába az ifjúsági kezdeményezéseket. Az új, 2021–2027-es pénzügyi tervezési időszakban az Erasmus-program költségvetése a Bizottság javaslatának megfelelően jelentősen nő, amelyen belül tovább bővülnek az ifjúsági programokra fordítható források. Új programként jelenik meg az európai identitás erősítését célzó DiscoverEU program, amely 18 évesek számára teszi lehetővé, hogy az Európai Unió pénzügyi támogatásával fedezzék fel Európa kulturális sokszínűségét.

Az európai ifjúságpolitika szakpolitikai dokumentumokban

A 2020-ig terjedő időszak legfontosabb általános politikai keretét az ifjúságpolitika számára is az Európa 2020 program jelentette. Ebben a dokumentumban szerepelnek azok az általános társadalompolitikai célok, amelyek az ifjúságpolitika számára is az együttműködés irányait jelölték ki.

Ennek megfelelően rögzíti az ifjúságpolitika legáltalánosabb célkitűzéseit, úgymint a fiatal nemzedékek marginalizálódásának megakadályozása, versenyképes tudással felruházása, jó minőségű munkahelyhez jutásuk megkönnyítése. Ezek az általános célok válnak konkrét cselekvési tervvé a különböző oktatási, képzési, foglalkoztatási vagy kifejezetten ifjúsági programokban.

A 2020 utáni időszak kulcsfontosságú dokumentuma az európai ifjúságpolitika szempontjából az Európai Unió Ifjúsági Stratégiája (2019–2027).¹¹ A Bizottság javaslata alapján a Tanács 2018 novemberében fogadta el a 2019–2027 közötti időszakra szóló uniós ifjúságpolitikai stratégiát. A dokumentum három célt emel ki az elkövetkező időszak ifjúságpolitikája számára:

- a) a fiatalok civil és demokratikus életben való részvételének ösztönzése;
- b) az önkéntesség, a mobilitás és a szolidaritás, valamint a kultúrák közötti kölcsönös megértés előmozdítása az Európai Unión belül és kívül;
- c) a fiatalok társadalmi felelősségvállalásának ösztönzése a minőség, az innováció és az ifjúsági munka elismerése révén.

Európai uniós kezdeményezések az ifjúságpolitika területén

2013 áprilisában fogadta el a Tanács az Ifjúsági Garancia létrehozásáról szóló ajánlást.¹² Az ekkor létrehozott szakpolitikai eszköz ahhoz kíván a fiataloknak segítséget nyújtani, hogy a munkahelyük elvesztését vagy iskolájuk elvégzését követő négy hónapon belül új, minőségi munkahelyet találjanak maguknak. Noha a kezdeményezés alapvetően tagállami finanszírozású, az ifjúsági munkanélküliség által különösen súlyosan érintett területek – ahol a munkanélküliség szintje meghaladja a 25 százalékot – esetében az Európai Unió társfinanszírozással segíti a nemzeti hatóságokat.

Fontos – sőt az utóbbi időszak legfontosabb – kezdeményezése az Európai Szolidaritási Testület felállítása. Az Európai Bizottság 2016 decemberében indította útjára a fokozatosan az Európai Önkéntes Szolgálat helyébe lépő Európai Szolidaritási Testületet. Az új kezdeményezés elsősorban a határokon átnyúló önkéntességi programok, és kisebb mértékben a szakképzésen belüli gyakornoki programok számára jelent léptékváltást.¹³

Sportpolitika az Európai Unióban

Bevezetés

A sport mint szakpolitika egészen az ezredfordulóig semmilyen formában nem jelent meg az uniós döntéshozatali térben. Összhangban az európai alkotmányozási folyamattal, amely végül a Lisszaboni Szerződésben öltött testet, és amelynek egyik kitüntetett területe volt mindazon célok és politikák támogatása, amelyek hozzájárulhatnak egy uniós szintű közösség kialakulásához, az Európai Bizottság 2007-ben fehér könyvet jelentetett meg az európai uniós sportpolitika alapjairól, amelyeket aztán a Pierre de Coubertin cselekvési tervben kezdett a gyakorlatba átültetni.

A fehér könyv számos olyan célkitűzést vázol fel, amelyet a következő években tűztek az uniós döntéshozatal napirendjére. Ezek közé tartozik a sport társadalmi szerepének növelése, az egészséges életmód támogatása a testmozgás révén, a sport szerepének hangsúlyozása a közösségépítés

¹¹ Az Európai Unió Tanácsa: *A 2019 és 2027 közötti időszakra szóló uniós ifjúsági stratégia*. 14944/18 (2018. november 29.).

¹² A Tanács ajánlása (2013. április 22.) az ifjúsági garancia létrehozásáról.

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az Európai Szolidaritási Testület programjának létrehozásáról. COM/2018/440 végleges (2018. június 11.).

és a társadalmi befogadás területén. Ezek mellett szerepelnek a sport gazdasági tényezőként figyelemre méltó sajátosságai is, mint például a játékosok – mint munkavállalók – szabad mozgásának elősegítése, valamint a dopping, a pénzmosás és a korrupció elleni küzdelem támogatása.

A sportpolitika jogalapja

A Lisszaboni Szerződés 165. cikke teremti meg a jogalapot az uniós sportpolitika számára, és helyezi el az uniós szakpolitikák között. Az uniós sportpolitika különösen támogatandó céljai közé sorolja a szerződés a sportversenyek tisztaságának és nyitottságának, a sportszervezetek közötti együttműködés előmozdításának, valamint a sportolók fizikai és szellemi épsége védelmének fontosságát. A szerződésben meghatározott feladatai ellátása területén az uniós intézmények alapvetően három területre fordítanak megkülönböztetett figyelmet: 1. a sport társadalmi szerepe; 2. a sport gazdasági vonatkozásai; 3. a sport politikai és jogi kerete.

A szakpolitikai keretek

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően, 2011 januárjában fogadott el az Európai Bizottság egy közleményt *A sport európai dimenziójának fejlesztése* címmel.¹⁴ A közlemény kiemeli a sportban rejlő lehetőségeket úgy a társadalmi integráció, mint a foglalkoztathatóság és a munkahelyteremtés területén. Hangsúlyozza ugyanakkor, hogy a sportpolitika uniós szintű formálása során is két alapelvet tiszteletben tart a Bizottság: a szubszidiaritást és a sportirányítási struktúrák autonómiáját. Ebből adódóan az európai hozzáadott érték itt sem a tagállamok szabályozási kompetenciáinak átvételét jelenti, hanem egyrészt a transznacionális kihívások azonosítását, és az ezekre adott összehangolt válaszok megszervezését, másrészt a sport társadalmi szerepének erősítését, illetve az ezzel kapcsolatos tudás és tapasztalatok népszerűsítését és elmélyítését. Ezek sorában a közlemény külön kiemeli a sportnak az erőszak és az intolerancia elleni küzdelemben, valamint az egészséges életmód kialakításában játszott szerepét.

Az általában a középtávú tervezés kategóriájába tartozó, sportra vonatkozó uniós munkaterv az európai sportpolitika legfontosabb dokumentumai. Ezekben határozzák meg az uniós intézmények és a tagállamok azokat a problémákat és célokat, amelyeknek a tervezési időszakban – négyéves időszakban – különös jelentőséget tulajdonítanak, és itt határozzák meg azokat a szakértői csoportokat is, amelyek ezeken a területeken segítik a tagállamok együttműködését.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése utáni első munkatervet a Tanács 2011-ben, a másodikat 2014-ben fogadta el. A most záruló időszakra vonatkozó munkatervet 2017-ben fogadta el a Bizottság javaslata alapján a Tanács,¹⁵ amely alapvetően három kérdés köré csoportosítja a mostani időszak sportpolitikai prioritásait: 1. a sport tisztasága, küzdelem a dopping és a korrupció

¹⁴ Európai Bizottság: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A sport európai dimenziójának fejlesztése. COM(2011)12 végleges (2011. január 18.).

¹⁵ A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott állásfoglalás sportra vonatkozó uniós munkaterről.

ellen; 2. a sport és az innováció, illetve a sport és a digitális egységes piac kihívásai; 3. a sport társadalomban játszott szerepe, különösen tekintettel a társadalmi befogadásra, az edzők szerepére, az oktatásra, az egészségre és a sportdiplomáciára.

Cselekvési programok a sportpolitika területén

a) Erasmus+:

Akárcsak az oktatás, a képzés, az ifjúságpolitika esetében, a sportpolitika területén is az Erasmus+ program jelenti 2014-től azt a szakpolitikai és finanszírozási keretet, amely lehetővé teszi az együttműködés fejlesztését. Az Erasmus+ keretében egyrészt a tagállamok szakpolitikai döntéshozatalát támogató szakmai-kutatói tevékenységet, másrészt pedig olyan uniós társadalmi programokat tudnak finanszírozni, mint például a munkahelyi sportolás vagy a társadalmi befogadás sport általi népszerűsítését támogató európai díjak rendszere.

b) Európai Sporthét:

Az Erasmus+ által támogatott sportprogramok legjelentősebbje az Európai Sporthét. Az eseménysorozatot még 2012-ben javasolta az Európai Parlament. A Bizottság állt a kezdeményezés megvalósításának élére, és 2015 őszétől minden évben változó tematikával rendezik meg, immáron mindig ugyanabban az időpontban, szeptember harmadik hetében. Az eseménysorozat mára már kinőtte az Európai Unió kereteit, és egyre szélesebb körben csatlakoznak a rendezvényekhez csatlakozásra váró vagy valamilyen partnerségi programban részt vevő országok is.

Következtetések

Az oktatási, szakképzési, ifjúsági és sportpolitikák történetének és szakpolitikai fejlődésének áttekintése után joggal állapíthatjuk meg, hogy olyan szakpolitika-csoportról beszélhetünk, amely – jól illusztrálva az európai integráció változó tematikáját – rohamos tempóban nyert egyre nagyobb jelentőséget az Európai Unióban. Az első évtizedek szigorúan a gazdasági integrációra koncentráló együttműködése csak a szakképzés számára nyitott meg amúgy is korlátozott lehetőségeket. Az utóbbi években jelentkező társadalmi problémák, valamint az a felismerés, hogy a gazdasági versenyképesség nemcsak szűk értelemben vett termelékenységi kérdéseken, hanem a tágabb szociális feltételeken is nyugszik, egyre élesebben vetették fel egy közös uniós szakpolitika létének szükségességét ezeken a területeken is.

Az elmúlt évtizedek fejlődési íve sikertörténetté tette ezeknek a szakpolitikáknak az uniós szinten való megjelenését. Mindez azonban nem jelentette a tagállamok féltve őrzött szuverenitásának sérelmét. A szakpolitikáknak a szubszidiaritás elvének történő alávetése, valamint a nyitott koordinációs módszer munkamódszerként való megjelenése elégséges biztosítékot ad a tagállamoknak arra, hogy a szorosabb európai együttműködés nem veszi át a nemzetállami hatásköröket a tagállami kormányoktól. A szükségleteken túl talán éppen ennek a sajátosságnak köszönhetik sikereiket ezek a szakpolitikák.

Felhasznált irodalom

- A Tanács 1612/68/EGK rendelete (1968. október 15.) a munkavállalók Közösségen belüli szabad mozgásáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:31968R1612&from=HU>
- A Tanács ajánlása (2013. április 22.) az ifjúsági garancia létrehozásáról. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0426\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0426(01)&from=EN)
- A Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. COM(2018)24 végleges (2018. január 17.). Online: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:395443f6-fb6d-11e7-b8f5-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF
- A Tanács ajánlása (2018. május 22.) a közös értékek, az inkluzív oktatás és az oktatás európai dimenziójának előmozdításáról. Online: <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/03bd9ecb-6a26-11e8-9483-01aa75ed71a1>
- A Tanács állásfoglalása az európai oktatási térségnek a jövőorientált oktatási és képzési rendszerek támogatása érdekében történő továbbfejlesztéséről. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019G1118\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019G1118(01)&from=EN)
- A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott állásfoglalás sportra vonatkozó uniós munkatervről. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:42017Y0615\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:42017Y0615(01)&from=EN)
- A Tanács határozata (1963. április 2.) a közös szakképzési politika megvalósítása általános elveinek megállapításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:31963D0266&from=EN>
- Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az Európai Szolidaritási Testület programjának létrehozásáról. COM/2018/440 végleges (2018. június 11.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0440R%2801%29>
- Az Európai Unió Tanácsa: *A 2019 és 2027 közötti időszakra szóló uniós ifjúsági stratégia*. 14944/18 (2018. november 29.). Online: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14944-2018-INIT/hu/pdf>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A sport európai dimenziójának fejlesztése*. COM(2011)12 végleges (2011. január 18.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0012&from=EN>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az európai identitás megerősítése az oktatás és a kultúra révén*. COM(2017)673 végleges (2017. november 14.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0673&from=EN>
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az ifjúság-, az oktatás- és a kultúrpolitika szerepe egy erősebb Európa építésében*. COM(2018)268 (2018. május 22.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0268&from=EN>
- Európai Bizottság: *Digitális oktatási cselekvési terv (2021–2027)*. 2020. Online: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_hu
- Halász Péter: *Oktatás az Európai Unióban*. Budapest, Új Mandátum, 2012.
- Kovács István Vilmos: A lisszaboni folyamat és az oktatás: Barcelonától az első időközi jelentés elfogadásáig (2002–2004. március). *Új Pedagógiai Szemle*, 54. (2004), 7–8. 153–174. Online: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-lisszaboni-folyamat-es-az-oktatas>